

Eligiusz MAŁOLEPSZY*

Wychowanie fizyczne i sport na wsi w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” (1931–1939)

Streszczenie

Czasopismo „Raz, Dwa, Trzy” ukazywało się w latach 1931–1939. Problematyka wychowania fizycznego i sportu na wsi dość rzadko była podejmowana na jego łamach. Część materiałów dotyczyła wdrażania i upowszechniania aktywności fizycznej na wsi. Głównymi przeszkodami – jak stwierdzano w publikacjach – były m.in. brak odpowiedniej infrastruktury oraz kadry instruktorskiej. Ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wychowania fizycznego i sportu na wsi była dyskusja nad charakterem i programem aktywności fizycznej. Wśród organizacji i towarzystw działających na wsi wyróżniały się związki młodzieży wiejskiej oraz Związek Strzelecki.

Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” publikowano materiały dotyczące współzawodnicstwa sportowego, sportowców rekrutujących się ze środowiska wiejskiego. Dyscypliną, która należała do najpopularniejszych, była lekkoatletyka. Sukcesy – w tej dyscyplinie – na arenie ogólnopolskiej odnosili sportowcy Białostockiego Związku Młodzieży Wiejskiej. Młodzież wiejska – należąca do organizacji wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego – brała udział w zawodach marszowych: w Marszu Narciarskim Zułów – Wilno, Marszu Narciarskim Huculskim Szlakiem II Brygady Legionów oraz w Marszu Sulejówek – Belweder. Sukcesy odnosili sportowcy „Strzelca” Janowa Dolina.

Publikacje, materiały i notatki dotyczące wychowania fizycznego i sportu na wsi w Polsce w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” przyczyniły się do upowszechnienia aktywności fizycznej w środowisku wiejskim.

Słowa kluczowe: czasopismo „Raz, Dwa, Trzy”, wychowanie fizyczne, sport, Polska.

Wstęp

Czasopismo „Raz, Dwa, Trzy”¹ ukazywało się w latach 1931–1939. Pierwszy numer czasopisma został wydany 21 kwietnia 1931 r. Czasopismo „Raz,

---

* Dr hab. prof. AJD, prorektor ds. studenckich, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

Dwa, Trzy” było tygodnikiem wydawanym we wtorki, liczącym 16 stron. Ostatni numer czasopisma – 36 – ukazał się z datą 3 września 1939 r.² W zakresie stanu badań występują publikacje E. Małolepszego przedstawiające wychowanie fizyczne i sport na wsi w Polsce w okresie międzywojennym, w świetle prasy sportowej³.

Metody i hipotezy badawcze

W pracy wykorzystano następujące metody badawcze: analiza źródeł historycznych, metoda indukcji i dedukcji oraz metoda porównawcza. Wysunięto następujące problemy (pytania) badawcze:

1. Czy na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” dość często publikowano materiały odnoszące się do wychowania fizycznego na wsi?
2. Jaka problematyka była najczęściej podejmowana w zakresie aktywności fizycznej na wsi w Polsce w latach trzydziestych XX w.?
3. Jak często zagadnienia ruchu sportowego na wsi były podejmowane na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy”?

Dyskusja

Część artykułów dotyczyła propagowania i upowszechnienia sportu w środowisku wiejskim, jak również jego charakteru. W 21 numerze „Raz, Dwa, Trzy” z 1935 r. znajdujemy informacje nt. poglądów marszałka Józefa Piłsudskiego dotyczących szeroko pojętej kultury fizycznej⁴. Marszałek J. Piłsudski czterokrotnie przewodniczył obradom Rady Naukowej Wychowania Fizycznego – RNWF – (I posiedzenie RNWF – 15 lutego 1927 r., II posiedzenie – 16 kwietnia 1928 r., III posiedzenie – 22 czerwca 1929 r., IV posiedzenie – 22 maja 1932 r.). J. Piłsudski był zdania, iż program wychowania fizycznego powinien być dostosowany do środowiska i warunków życia. „Drugim rodzajem indywidualizacji – jak stwierdzał J. Piłsudski – to niejednakowość typu wychowania fizycznego w wielkich miastach, miasteczkach i wsiach ze względu na inne warunki życio-

---

¹ M. Jasińska, *Bibliografia czasopism sportowych w Polsce 1881–1981*, Warszawa 1983, s. 65 (poz. 333).

² „Raz, Dwa, Trzy” 1939, nr 36, s. 1.

³ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna na wsi w Polsce w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] *Polska kultura fizyczna i turystyka w czasach zaborów i II Rzeczypospolitej*, red. D. Dudek, Kraków 2009, s. 301–310; E. Małolepszy, *Problematyka wychowania fizycznego i sportu w Polsce w świetle czasopisma „Stadion” (1923–1932)*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, red. J. Dżereń, Płock 2011, s. 67–80.

⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1935, nr 21, s. 2–3.

we. Podciągnięcie [...] wychowania fizycznego pod pewien strychulec byłoby bardzo szkodliwe”. Był też zdania, iż „wychowanie fizyczne na wieś może iść z wielkim trudem. Wieś ma przecież swoje wychowanie fizyczne w znacznie większej niż miastach pracy fizycznej. Jestem stanowczym przeciwnikiem umiastowienia wsi. Raczej na razie higiena, a nie gimnastyka”. Warto jednak zaznaczyć, że „pomysły” marszałka J. Piłsudskiego nie były wdrażane do praktyki aktywności fizycznej mieszkańców wsi. Po dojściu do władzy obozu legionowego z J. Piłsudskim na czele w 1927 r. i utworzeniu Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego oraz jego struktur administracyjnych nastąpiło upowszechnienie wychowania fizycznego i sportu na wsi.

Marszałek Józef Piłsudski podkreślał znaczenie wychowania fizycznego dla wojska i zasługi wojska w pracy nad kulturą fizyczną w Polsce: „Wojsko, które najsilniej urabia organizm człowieka niezręcznego na człowieka zręcznego [...] jest terenem wychowania fizycznego w Polsce [...]. To wojsko robi z nieporadnych parobczaków wiejskich ludzi zręcznych”⁵. Służba wojskowa mężczyzn ze środowiska wiejskiego wpływała na popularyzację i propagowanie wychowania fizycznego na wsi.

Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” ukazał się wywiad z kierownikiem V Okręgowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Krakowie – ppłk. Wójcickim. Zdaniem Wójcickiego, „w pracy musi nastąpić podział na wsie i miasta. Praca na wsi wymaga specjalnej uwagi, aby wieś z jej pracy codziennej nie wytrącić i nie skierować jej na tory, gdzie ulec by mogła wykolejeniu. Toteż inne sporty przewidujemy dla miasta, a inne dla wsi, przy tym propaganda na wsi musi być stosunkowo daleka od propagowania sportu rekordowego, który mógłby się stać źródłem niekorzystnych dla wsi problemów. Tymczasem przewidujemy zakładanie boisk tymczasowych na wsi, prowizorycznych skoczni lekkoatletycznych”⁶. Ponadto, Wójcicki uważał, aby kształcić na potrzeby wsi w miastach instruktorów wychowania fizycznego i sportu oraz organizować instruktorskie kursy objazdowe z zakresu aktywności fizycznej. Realizować na wsi próby w celu zdobycia Państwowej Odznaki Sportowej (POS), poprzez „propagandę prasową, odczytową i radiową”.

Interesujący materiał pt. *Gracje sportu*, odnoszący się do problematyki wychowania fizycznego i sportu kobiet, został opublikowany na łamach 14 numeru czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” z 1932 r. W artykule czytamy m.in.: „W Polsce niestety sprawa aktywności fizycznej kobiet (dopełnienie autora) leży jeszcze odłogiem. O ile mamy organizacje kobiece wychowania fizycznego po miastach, to jednak zapomniano o wsi i mniejszych miasteczkach, gdzie wszędzie jeszcze panują bardzo zacofane pod tym względem pojęcia. Wystarczy [...], że lat temu siedem przypisywano klęskę powodzi w Krakowie kobietom, które ośmiały się

⁵ Tamże, s. 3.

⁶ „Raz, Dwa, Trzy” 1933, nr 11, s. 12.

kapać w kostiumie kąpielowym we Wiśle⁷. W świetle stanu badań w zakresie wychowania fizycznego i sportu, artykuł, który ukazał się na łamach czasopiśma, nie do końca jest obiektywny. Aktywność fizyczna na wsi adoptowała się z trudem. Warto jednak zauważyć, iż w środowisku wiejskim na polu kultury fizycznej – w okresie międzywojennym – działały m.in. wiejskie organizacje młodzieżowe.

Na terenach wiejskich, w ramach aktywności fizycznej, rozwijało się przede wszystkim narciarstwo. W tym zakresie bardzo ciekawy był artykuł Jarosława Niecieckiego pt. *Wilno idzie śladami Finlandii*⁸. Po likwidacji okręgu wołyńskiego z siedzibą w Krzemieńcu, Wileńszczyzna stała się najprężniejszym ośrodkiem narciarstwa nizinnego na kresach II Rzeczypospolitej. W II połowie lat trzydziestych XX w. jedną z dużych imprez narciarskich propagujących i upowszechniających tę dyscyplinę aktywności fizycznej był „Marsz Narciarski Zułów – Wilno”. J. Nieciecki zwrócił uwagę na problemy hamujące rozwój narciarstwa. „Narciarstwo nizinne – jak pisze J. Nieciecki – jest biedne, chociażby z tego prostego względu, że tereny Polski północno-wschodniej są zamieszkałe w większej swej części przez ludność wiejską, która nie może pozwolić sobie na wydatki związane z kupnem nart czy butów. Wydatki te, mimo taniości sprzętu narciarskiego w Polsce, są dosyć wielkie. Chcąc więc iść w teren z hasłami, propagującymi sport narciarski, trzeba przede wszystkim rzucić w teren znacznie więcej nart i butów⁹. Z argumentami J. Niecieckiego należy się w większości zgodzić, warto jednak zaznaczyć, iż sprzęt narciarski ludność wiejska pozyskiwała we własnym zakresie, m.in. na kursach domowego wyrobu nart¹⁰.

W 1938 r. do imprezy narciarskomarszowej Zułów – Wilno zgłosiło się ponad 100 patroli¹¹. Trasa marszu została podzielona na dwa etapy: Zułów – Niemenczyn (44 km) oraz Niemenczyn – Wilno (41 km). W lutym 1937 r. odbył się Marsz Narciarski Huculskim Szlakiem II Brygady Legionów¹². Trasę marszu podzielono na 3 etapy: Rafajłowa – Przełęcz Pantyrska – Rafajłowa; Rafajłowa – Jabłonica; Jabłonica – Worochta. W trakcie III etapu odbyło się strzelanie na dystansie 100 m do sylwetek nieruchomych. W klasyfikacji drużyn cywilnych (II klasy) zwyciężyła drużyna Związku Rezerwistów z Istebnej. W marszu wziął udział patrol kobiecy, reprezentujący Kościelisko, w składzie: Anna Hotarska, Aniela Hotarska, Lorenzówna i Zofia Stopkówna. Uczestniczki patrolu kobiece-

⁷ „Raz, Dwa, Trzy” 1932, nr 14, s. 8; zob. także T. Drozdek-Małolepsza, *Uwarunkowania rozwoju ruchu sportowego kobiet w Polsce w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 1: *Dzieje kultury fizycznej i turystyki w Polsce w końcu XIX i XX w.*, red. T. Drozdek-Małolepsza, Częstochowa 2011, s. 149–163.

⁸ „Raz, Dwa, Trzy” 1939, nr 2, s. 14.

⁹ Tamże.

¹⁰ Zob. m.in.: E. Małolepszy, *Kultura fizyczna na wsi w Polsce w świetle czasopiśma „Sport Polski”...*, s. 303.

¹¹ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 8, s. 14.

¹² „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 7, s. 15.

go w trakcie marszu były ubrane w ludowy strój huculski; biegły w barwnych spódnicach i serdakach¹³. W dniach 17–19 lutego 1938 r. przeprowadzono kolejny Marsz Narciarski Huculskim Szlakiem II Brygady Legionów¹⁴. Trasa marszu składała się z trzech etapów: Berezów – Kosmacz (22 km), Kosmacz – Żabie (30 km), Żabie – Worochta (30 km). W marszu wzięło udział 88 patroli wojskowych, organizacji przysposobienia wojskowego, organizacji sportowych i regionalnych. Wśród nich zespoły Przysposobienia Wojskowego Leśników z Rafajłowej oraz gminy Milówka.

Do osób, które pracowały na rzecz wychowania fizycznego i sportu na wsi, należy zaliczyć Zygmunta Wyrobka. Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” ukazał się materiał poświęcony tej postaci¹⁵. Z. Wyrobek z ramienia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego pełnił funkcję naczelnego redaktora podręcznika dla instruktorów wychowania fizycznego na wsi. Był animatorem i propagatorem sportu dla wszystkich. Realizował prace nad pierwszą w Polsce monografią na temat tradycyjnych gier i zabaw ruchowych. Prowadził m.in. seminaria magisterskie, dotyczące owej problematyki, studentów Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Organizacją dość silnie działającą na wsi, także w odniesieniu do wychowania fizycznego, sportu i przysposobienia wojskowego, było Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej – SMP (od 1934 r. – Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej)¹⁶. W 1932 r. SMP liczyło 185 000 członków, w tym – w 935 oddziałach – 32 800 młodzieży uprawiało ćwiczenia cielesne. W czasopiśmie „Raz, Dwa, Trzy”, w numerze 16 z 1932 r. ukazał się artykuł dotyczący działalności SMP w zakresie aktywności fizycznej¹⁷. Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, czytamy na łamach czasopisma, „dla właściwego ujęcia zagadnienia wychowania fizycznego zajęło się sprawą przygotowania przodowników, instruktorów i kierowników tego działu pracy, którzy [...] umieliby rozszerzyć ideę wychowania fizycznego do najdalszych zakątków Rzeczypospolitej [...] gdzie w ogóle była nieznaną lub mało budziła zainteresowanie, mianowicie do wsi i miasteczek”¹⁸. W II połowie lat trzydziestych XX w. Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej liczyły ponad 300 000 członków.

Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” publikowano informacje dotyczące działalności Związku Młodzieży Wiejskiej (ZMW). Na łamach 13 numeru

¹³ Tamże.

¹⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 8, s. 14.

¹⁵ „Raz, Dwa, Trzy” 1939, nr 5, s. 14.

¹⁶ M. Ponczek, *Kultura fizyczna w polskich katolickich organizacjach młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Katowice 1997, ss. 211; zob. także E. Małolepszy, *Kultura fizyczna w działalności Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Męskiej i Żeńskiej na wsi w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Antropologia sportu*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2002, s. 426–435.

¹⁷ „Raz, Dwa, Trzy” 1932, nr 16, s. 4–5.

¹⁸ Tamże.

czasopisma z 1931 r. ukazał się artykuł zawierający informacje o działalności Poleskiego ZMW: „Na terenie wsi poleskiej pracuje ZMW. Praca ta na razie nie jest bardzo wdzięczna, gdyż ludność wiejska odnosi się do poczynań sportowych bardzo nieufnie. Mimo to Związek może poszczycić się bardzo wybitnymi wynikami swej pracy, licząc około 700 członków”¹⁹. Należy się zgodzić z faktem, że aktywność fizyczna w okresie międzywojennym przyjmowała się dość trudno. Warto jednak zauważyć znaczące przeobrażenia w rozwoju wychowania fizycznego i sportu w II Rzeczypospolitej²⁰.

Członkowie ZMW uprawiali działalność sportową. W zakresie działalności sportowej do popularnych i najpowszechniej uprawianych dyscyplin należała lekkoatletyka. W 1931 r. trener Cejzik przez 2 miesiące prowadził treningi lekkoatletyczne ze sportowcami w Białymstoku²¹. W kwietniu 1931 r. odbyły się mistrzostwa okręgu białostockiego w biegu na przełaj na dystansie 2500 m. Pierwsze miejsce zajął Strzałkowski (Wojskowy Klub Sportowy – WKS), wyprzedzając Kuźmickiego (Białostocki ZMW) i Wohlfarta („Sparta”)²².

W dniach 13–14 czerwca 1931 r. rozegrano mistrzostwa okręgu białostockiego w lekkoatletyce²³. Znakomicie wystartowali lekkoatleci Białostockiego ZMW. E. Luckhaus zwyciężył w biegu na dystansie 100 m (11,4 s – rekord okręgu), w biegu na dystansie 110 m przez płotki, w rzucie oszczepem, w skoku wzwyż i w skoku w dal; Szydłowski wygrał bieg na dystansie 200 m; Ciempliński zajął I miejsce w biegu na dystansie 400 m; Dziełbuński okazał się najlepszy w biegu na dystansie 400 m przez płotki; Kuźmicki zwyciężył w biegu na dystansie 1500 m; drużyny Białostockiego ZMW zwyciężyły w biegu sztafetowym 4 × 100 m (47,2 s – rekord okręgu) i w biegu sztafetowym 4 × 400 m.

Podczas mistrzostw okręgu białostockiego w lekkoatletyce (1931 r.) członkinie Białostockiego ZMW odniosły duży sukces²⁴. W następujących konkurencjach lekkoatletycznych zwyciężyły: w biegu na dystansie 800 m – Grycówna, w skoku wzwyż i w skoku w dal – Dasiutówna. Zespół Białostockiego ZMW zwyciężył w biegu sztafetowym 4 x 200 m, ustanawiając rekord okręgu (2 min, 6 s). Okręgowy Związek Lekkiej Atletyki w Białymstoku liczył w 1932 r. 15 klubów i organizacji sportowych, wśród których do najsilniejszych należy zaliczyć: Białostocki ZMW, Żydowski Klub Sportowy (ŻKS), „Sparta” i „Makkabi”²⁵.

¹⁹ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 13, s. 15.

²⁰ Zob. E. Małolepszy, *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2004, ss. 242.

²¹ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 12, s. 15.

²² „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 1, s. 5.

²³ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 9, s. 13.

²⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 10, s. 11.

²⁵ „Raz, Dwa, Trzy” 1932, nr 11, s. 12.

W czerwcu 1931 r. odbyły się mistrzostwa okręgu lubelskiego w lekkoatletyce²⁶. Mistrzem okręgu w pchnięciu kulą został Braclaw (Towarzystwo Gimnastyczne – TG – „Sokół” Kozłówka), natomiast P. Dudziak (TG „Sokół” Kozłówka) zajął II miejsce w biegu na dystansie 1500 m.

Mistrzostwa Polski (MP) w lekkoatletyce odbyły się w dniach 11–12 lipca 1931 r. w Królewskiej Hucie²⁷. E. Luckhaus został mistrzem Polski w trójskoku (13,84 m) oraz zajął IV miejsce w biegu na dystansie 110 m przez płotki. Brązowy medal w rzucie dyskiem wywalczył inny reprezentant Białostockiego ZMW – Kozłowski. W klasyfikacji drużynowej zwyciężyli lekkoatleci „Warty” Poznań (136 p.). Zespół Białostockiego ZMW uplasował się na IX pozycji (23 p.). W kobiecych MP w lekkoatletyce, rozegranych w Warszawie w 1931 r., VI miejsce w biegu na dystansie 800 m zajęła Grycówna (Białostocki ZMW)²⁸. W punktacji drużynowej zespół Białostockiego ZMW zajął XVI miejsce. Warto zaznaczyć, iż część lekkoatletów Białostockiego ZMW zmieniła barwy klubowe, m.in. Edward Luckhaus został zawodnikiem „Jagielloni” Białystok (od 1932 r.).

Lekkoatleci ZMW uczestniczyli w zawodach na szczeblu lokalnym. Członkowie Białostockiego ZMW udanie zaprezentowali się podczas rozegranego w 1931 r. Biegu Drużynowego o Puchar Miasta Białegostoku. W rywalizacji indywidualnej zwyciężył Kuźmicki (ZMW)²⁹. W klasyfikacji drużynowej I miejsce zajął zespół Białostockiego ZMW, II miejsce zajęła drużyna Policyjnego Klubu Sportowego (PKS) „Sparta”. Zespół Białostockiego ZMW po raz trzeci odniósł sukces w zawodach o Puchar Miasta Białegostoku.

Podczas rozegranych w lipcu 1931 r. zawodach lekkoatletycznych w Białymstoku II miejsce w biegu na dystansie 400 m zajął Kiełpiński (Białostocki ZMW)³⁰.

W maju 1931 r. odbyły się we Włodawie zawody sportowe ZMW³¹. W zawodach wzięła udział młodzież wiejska z kół powiatu włodawskiego. Na zawodach był obecny wojewoda lubelski i starosta włodawski. W meczu piłki ręcznej drużyna ZMW Żuków pokonała ZMW Kosalówka (5:4). Odbyły się zawody lekkoatletyczne (trójbój lekkoatletyczny dziewcząt i chłopców), a także przeprowadzono pokaz gimnastyczny.

Klubem sportowym działającym w środowisku wiejskim był „Strzelec” Janowa Dolina (gmina Kostopol, powiat Kostopol, woj. wołyńskie). W II połowie lat trzydziestych XX w. „Strzelec” Janowa Dolina należał do najprężniej działających na obszarze województwa wołyńskiego. Piłkarze „Strzelca” Janowa Dolina w 1937 r. brali udział w rozgrywkach piłki nożnej „o awans do ligi pań-

²⁶ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 9, s. 13.

²⁷ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 13, s. 15.

²⁸ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 14, s. 2, 7.

²⁹ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 2, s. 13.

³⁰ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 15, s. 15.

³¹ „Raz, Dwa, Trzy” 1931, nr 7, s. 15.

stwowej³². W grupie barażowej piłkarze „Strzelca” Janowa Dolina rywalizowali z drużynami: „Unii” Lublin, „Resovii” Rzeszów i „Revery” Stanisławów. Zespół „Strzelca” zajął III miejsce, uzyskując dobre wyniki w meczach, będąc gospodarzem zawodów: z „Reverą” Stanisławów (3:1), z „Unią” Lublin (0:0), z „Resovią” Rzeszów (2:1)³³.

Bokserzy „Strzelca” Janowa Dolina należeli do najlepszych w Wołyńskim Okręgowym Związku Bokserskim³⁴. W 1937 r. bokserzy z Janowej Doliny uczestniczyli w Mistrzostwach Polski Związku Strzeleckiego³⁵. W barwach „Strzelca” Janowa Dolina wystąpili: Pasternak (waga piórkowa), Owsianiuk (waga musza), Frączek (waga kogucia), Wierzbicki (waga półśrednia), Lagusowiec (waga średnia), Rączka (waga półciężka). Kolejnym sukcesem bokserów „Strzelca” Janowa Dolina było zajęcie I miejsca w rozgrywkach ligowych Wołyńskiego Okręgowego Związku Bokserskiego (WOZB)³⁶. W rozgrywkach ligowych wyprzedzili następujące drużyny: „Pogoń” Równe, Policyjny Klub Sportowy (PKS) Łuck, Żydowski Klub Sportowy (ŻKS) „Hasmonea” Równe, KKS Krzemieniec, KS „Strzelec” Kowel, ŻKS „Hasmonea” Łuck, WKS „Strzelec” Łuck.

Zwycięstwo w lidze okręgowej spowodowało uczestnictwo pięściarzy „Strzelca” Janowa Dolina w rozgrywkach mistrzostw w boksie o Drużynowe Mistrzostwo Polski³⁷. Do rozgrywek przystąpiło 11 zespołów. W grupie III rywalami „Strzelca” Janowa Dolina były drużyny „Ruchu” Wielkie Hajduki (mistrz okręgu śląskiego) oraz „Legii” Warszawa (mistrz okręgu warszawskiego).

Lekkoatleta „Strzelca” Janowa Dolina – Wierzbicki – zajął w 1937 r. II miejsce w biegach przełajowych³⁸. Bieg rozegrano na dystansie 54 km, z Janowej Doliny do Równego.

Zespół Związku Strzeleckiego Janowa Dolina uczestniczył w X „Marszu Sulejówek – Belweder” w 1935 r.³⁹ Marsz składał się z 2 etapów: Sulejówek – Rembertów – 6 km, Rembertów – Belweder – 19 km. Do zawodów zgłosiły się 72 drużyny, natomiast ukończyło 64. Zespół „Strzelca” z Janowej Doliny zajął w zawodach marszowych I miejsce w kategorii „poborowych”. Zespół Związku Strzeleckiego Janowa Dolina brał udział w tej imprezie marszowej w latach następnych. W zawodach marszowych, przeprowadzonych w 1937 r., zespół „Strzelca” zajął I miejsce w kategorii „poborowych” oraz uzyskał najlepszy wynik zawodów⁴⁰.

³² „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 30, s. 14; 1937 nr 31, s. 6; 1937 nr 32, s. 2.

³³ Tamże.

³⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 40, s. 2.

³⁵ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 11, s. 6.

³⁶ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 46, s. 15.

³⁷ Tamże, s. 14.

³⁸ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 17, s. 13.

³⁹ „Raz, Dwa, Trzy” 1935, nr 13, s. 13.

⁴⁰ „Raz, Dwa, Trzy” 1937, nr 20, s. 11.

W powiecie gorlickim – jak czytamy w artykule pt. *Sport w Zagłębiu Naftowym* – istniały m.in. kluby sportowe: „Karpatia” Glinik Mariampolski, „Kasztelan” Biecz⁴¹.

Część publikacji na łamach czasopisma odnosiła się do działalności turystycznej i rekreacyjnej. Przykładem może być artykuł pt. *Dniestr udostępniony dla turystów*⁴². W celu upowszechnienia turystyki na kresach II Rzeczypospolitej budowano infrastrukturę, m.in. na Dniestrze wzniesiono stanicę Polskiego Związku Kajakowego – w Haliczu i w Niżniowie. W stancy w Haliczu przewidziano miejsca noclegowe dla 20 turystów oraz hangar mieszczący 30 kajaków.

Staraniem Wołyńskiej Komisji Turystycznej, przy współudziale Towarzystwa Turystycznego i Kuratorium Wołyńskiego Okręgu Szkolnego zorganizowano schroniska przy szlakach wodnych Wołynia⁴³. Były to schroniska dla wycieczek wodnych na rzekach: Horyniu (w 7 miejscowościach), Ikawie (w 5 miejscowościach), Styrze (w 10 miejscowościach), Turcji (w 3 miejscowościach).

Zakończenie

Czasopismo „Raz, Dwa, Trzy” ukazywało się w latach 1931–1939. Czasopismo to było tygodnikiem wydawanym we wtorki, liczącym 16 stron. Problematyka wychowania fizycznego i sportu na wsi dość rzadko była podejmowana na łamach owego periodyku. Część materiałów dotyczyła wdrażania i upowszechniania aktywności fizycznej na wsi. Głównymi przeszkodami – jak stwierdzano w publikacjach – były m.in. brak odpowiedniej infrastruktury oraz kadry instruktorskiej. Ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wychowania fizycznego i sportu na wsi była dyskusja nad charakterem i programem aktywności fizycznej na wsi. Wśród organizacji i towarzystw działających w tym środowisku wyróżniały się związki młodzieży wiejskiej oraz Związek Strzelecki.

Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” publikowano materiały dotyczące współzawodnictwa sportowego oraz sportowców rekrutujących się ze środowiska wiejskiego. Dyscypliną, która należała do najpopularniejszych, była lekkoatletyka. Sukcesy w tej dyscyplinie – na arenie ogólnopolskiej – odnosili sportowcy Białostockiego Związku Młodzieży Wiejskiej. Młodzież wiejska – należąca do organizacji wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego – brała udział w zawodach marszowych: w Marszu Narciarskim Zułów – Wilno, Marszu Narciarskim Huculskim Szlakiem II Brygady Legionów oraz w Marszu Sulejówek – Belweder.

⁴¹ „Raz, Dwa, Trzy” 1932, nr 11, s. 12.

⁴² „Raz, Dwa, Trzy” 1939, nr 33, s. 5; zob. też „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 39, s. 13, artykuł *Cieszcie się kajakowcy! Stanica na Dniestrze otwarta*.

⁴³ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 32, s. 13.

Publikacje, materiały i notatki dotyczące wychowania fizycznego i sportu na wsi w Polsce w świetle czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” przyczyniły się do upowszechnienia aktywności fizycznej w środowisku wiejskim.

Bibliografia

A. Źródła

I. Prasa

„Raz, Dwa, Trzy” 1931–1939

B. Literatura

Drozdek-Małolepsza T., *Uwarunkowania rozwoju ruchu sportowego kobiet w Polsce w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 1: *Dzieje kultury fizycznej i turystyki w Polsce w końcu XIX i XX w.*, red. T. Drozdek-Małolepsza, Częstochowa 2011.

Jurek T., *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939*, Gorzów Wlkp. – Poznań 2002.

Jasińska M., *Bibliografia czasopism sportowych w Polsce 1881–1981*, Warszawa 1983.

Małolepszy E., *Kultura fizyczna na wsi w Polsce w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] *Polska kultura fizyczna i turystyka w czasach zaborów i II Rzeczypospolitej*, red. D. Dudek, Kraków 2009.

Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Męskiej i Żeńskiej na wsi w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Antropologia sportu*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2002, s. 426–435.

Małolepszy E., *Kultura fizyczna w działalności wiejskich organizacji młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 2004.

Małolepszy E., *Problematyka wychowania fizycznego i sportu w Polsce w świetle czasopisma „Stadion” (1923–1932)*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, red. J. Dżereń, Płock 2011.

Ponczek M., *Kultura fizyczna w polskich katolickich organizacjach młodzieżowych II Rzeczypospolitej*, Katowice 1997.

Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.

Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1999.

Abstract

Physical Education and Sports in Rural Areas of Poland as Described by the “Raz, Dwa, Trzy” Magazine (1931–1939)

The “Raz, Dwa, Trzy” [One, Two, Three] magazine was published in the years 1931–1939. The issues connected with physical education and sports in rural areas were quite rarely discussed in the “Raz, Dwa, Trzy” magazine. Some of the material concerned introducing and propagating physical activity in rural areas. The publications pointed out that the main obstacles were, among other things, shortage of infrastructure and instructors. An important factor in propagation of physical education and sports in rural areas was the discussion on the character and programme of physical activities in rural areas. Among organizations and associations that were active in rural areas an important role was played by peasant youth unions and the Riflemen’s Association.

The pages of the “Raz, Dwa, Trzy” magazine hosted materials concerning sports competitions, sportsmen coming from rural environment. The most popular discipline was track-and-field. Sportsmen representing Białystok Branch of Peasant Youth Union successfully competed in track-and-field on the national arena. Young people from rural areas – members of physical education and cadet corps organisations participated in marching competitions: in Zułów Ski March – Vilnius, Ski March along the Hucul Trail of the 2nd Legions Brigade and in Sulejówek – Belweder March. Sportsmen from “Strzelec” [Rifleman] Janowa Dolina also competed successfully.

Publications, materials and notes concerning physical education and sports in rural areas of Poland presented by the “Raz, Dwa, Trzy” magazine contributed to propagation of physical activity in rural environment.

Key words: the “Raz, Dwa, Trzy” magazine, physical education, sports, Poland.